

Wprowadzenie

Katedra Kulturowych i Chrześcijańskich Podstaw Edukacji w Instytucie Nauk o Wychowaniu Akademii Ignatianum w Krakowie podjęła w 2013 roku wieloetapowy projekt badawczy pt. „Wychowawcze oddziaływania Kościoła w kontekście zmian społeczno-kulturowych”. Pierwsze opracowanie realizujące cele projektu dotyczyło przestrzeni oddziaływań wychowawczych i opublikowane zostało w serii naukowej katedry *Cultura – Spiritualitas – Educatio*¹. Prezentowana publikacja, poświęcona autorytetowi Kościoła wychowującego w kontekście zachodzących zmian społeczno-kulturowych, stanowi efekt realizacji drugiego etapu projektu.

Temat autorytetu jest przedmiotem licznych opracowań głównie w naukach społecznych. W odniesieniu do szeroko rozumianej edukacji zainteresowanie budzi zwłaszcza problematyka dotycząca relacji między stronami procesu wychowawczego, dynamiki tej relacji w odniesieniu do procesu dojrzewania wychowanka oraz wpisania w tę relację fenomenu oddziaływań związanych z autorytetem wychowawcy. Autorytet w wychowaniu jest tematem wprawdzie podejmowanym od dawna, lecz wciąż aktualizowanym².

Koncepcja autorytetu wychowawcy i nauczyciela jest przedmiotem osobnych badań i rozważań. Role, funkcje i złożoność zadań nauczyciela domagają się „wyposażenia” go w autorytet. Bez tego nie może on skutecznie wspierać ucznia w jego rozwoju.

¹ *Ponowoczesne przestrzenie oddziaływań wychowawczo-formacyjnych Kościoła i „ziemie niczyje”* (Cultura – Spiritualitas – Educatio), red. R. Jasnos, E. Miśkowiec, Kraków 2015.

² Por.: *Autorytet w wychowaniu i edukacji*, red. D. Łażewska, Józefów 2013; *Mit autorytetu – autorytet mitu*, red. J. Sieradzan, Białystok 2009; *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?*, red. A. Olubiński, Toruń 2012; W. Banach, *Zagadnienie autorytetu. O. Józefa Marii Bocheńskiego analiza problemu*, „Filo-Sofija” 2013, 2(21), s. 151–157; B. Babik, *O potrzebie autorytetów wśród młodzieży*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2013, nr 2, s. 32–37 i wiele innych.

Zagadnienie autorytetu Kościoła jest omawiane w naukach społecznych, autorytet społeczny Kościoła jest przedmiotem różnych analiz w ramach badań socjologicznych nad Kościołem³. Niniejsza publikacja podejmuje jednak temat autorytetu Kościoła w specyficznym kontekście, a mianowicie w odniesieniu do jego oddziaływań o charakterze wychowującym (formującym).

Misja nauczycielska i wychowawcza była zawsze dla Kościoła jednym z najważniejszych aspektów jego posłannictwa⁴. Jak pisze Alina Rynio, „Kościół od początku swego istnienia pełnił funkcję wychowawczą w kształtowaniu religijnej i moralnej postawy człowieka”⁵. Jednak zgodnie ze słowami dekretu soborowego *Gravissimum educationis*, jego misja obejmuje nie tylko wierzących i sprawy wiary, lecz wszystkich ludzi i świat, w którym żyją. Kościół bowiem zobowiązany jest „udzielać swej pomocy wszystkim ludziom do zdobywania pełnej doskonałości ludzkiej osoby, do dobra również ziemskiej społeczności i w budowaniu świata bardziej ludzkiego” (DWCH 3)⁶. We współczesnym świecie ta misja ma zatem szczególne znaczenie, a wyrazem jej realizacji są różne działania.

Misja nauczycielska i wychowawcza Kościoła wymaga autorytetu. Kościół posiada idealny wzór i inspirację w osobie Jezusa Chrystusa. Jak pisze Piotr Mazur, chrześcijańska tradycja przyjmuje, że ludzki autorytet posiada swoją pełnię w osobie wcielonego Boga⁷. Jest to autorytet szczególnego rodzaju, trudno porównywać go z innymi autorytetami. Realizując misję nauczycielską i wychowawczą, Kościół

³ Por. liczne prace Janusza Mariańskiego, Józefa Baniaka, Andrzeja Potockiego i Ireny Borowik.

⁴ Por.: S. Dziekoński, *Rozwój wychowawczej myśli Kościoła na przestrzeni ostatnich wieków*, Warszawa 2004, s. 7; J. Niewęglowski, *Kościół i wychowanie. Zarys problematyki*, „Seminare” 2005, 21, s. 453–460; S. Dziekoński, *Wychowanie w nauczaniu Kościoła. Od początku wieku XIX do Soboru Watykańskiego II*, Warszawa 2000, s. 11; R. Buchta, S. Dziekoński (red.), *Wychowanie w wierze w kontekście przemian współczesności*, Katowice 2011.

⁵ A. Rynio, *Tradycyjne i współczesne środowiska wychowania chrześcijańskiego*, w: *Septuaginta pedagogiczno-katechetyczna. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi dr. hab. Zbigniewowi Markowi SJ w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. A. Walulik, J. Mółka, Kraków 2017, s. 377.

⁶ *Dekret o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis*. Tekst polski za: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 314–324. Por. tamże, s. 377.

⁷ Por. P. Mazur, *Wychowanie w czasach kryzysu autorytetu*, „Zeszyty Społeczne KIK” 2011, s. 192.

musi jednak opierać się na autorytecie, który zarówno dziedziczy, jak i buduje. Bazując na podtrzymywanej tradycji, musi ze względu na dwupodmiotowość autorytetu wciąż odnawiać swój autorytet w odniesieniu do realiów społeczno-kulturowych współczesnego świata, w którym żyją dzisiaj wierzący. Autorytet Kościoła musi zatem łączyć tradycję jako podstawę autorytetu z wymogami współczesności jako „miejscem” oddziaływań. Ideały czerpane ze źródeł chrześcijaństwa dla osób duchownych stanowią inspirację w procesie budowania autorytetu osobistego, oddziałującego we współczesnej rzeczywistości.

Zachodzące zmiany kulturowe nie ułatwiają budowania autorytetu wychowawcy, dotyczy to także Kościoła. Wzrost znaczenia wartości wolności i niezależności osoby sprawia, że jednostka niełatwo przyjmuje kierownictwo i oddziaływania autorytetów. Współczesny wierzący chce raczej być partnerem w relacjach z Kościołem, a nie podejmującym trud samorozwoju wychowankiem. Wysokie wymagania w zakresie kompetencji stawiane są duchownym na równi z innymi społecznymi liderami. Autorytety nie mają dzisiaj łatwego zadania, niełatwo być autorytetem także z powodu ogólnego dostępu do wszelkiego rodzaju informacji i ogólnie lepiej wykształconego społeczeństwa.

Jednak mimo postawy krytycznej, wierzący poszukują w Kościele właśnie świadków i autorytetów. „Fascynują ich świadectwa życia i szukają autorytetów”, podkreśla dominikanin Wojciech Prus⁸. Wysokie wymagania, jakie wierzący im stawiają, nie zmieniają faktu, że autorytety są dla nich ważne. Właśnie te poszukiwania i oczekiwania wierzących stały się inspiracją do podjęcia tematu autorytetu wychowującego Kościoła, będącego przedmiotem niniejszej publikacji. Skoro sami wierzący poszukują w Kościele autorytetów, a autorytet jest kluczem do oddziaływań wychowawczych, to powinien on dla Kościoła stać się przedmiotem szczególnej uwagi, refleksji i podejmowanych działań.

Podjęta w ramach monografii problematyka i przeprowadzone badania miały za cel odpowiedź na pytania: Jak ludzie wierzący postrzegają dzisiaj w Polsce autorytet Kościoła?, oraz: Jak ludzie wierzący oceniają rolę tego autorytetu w wychowawczych oddziaływaniach Kościoła?

⁸ Wypowiedź o. Wojciecha Prusa OP, dyrektora oficyny i miesięcznika „W drodze”; por. A. Petrowa-Wasilewicz, *Książka religijna – nowe trendy i perspektywy*, <<https://ekai.pl/ksiazka-religijna-nowe-trendy-i-perspektywy/>> [dostęp: 15.09.2017].

W niniejszej publikacji znalazły się opracowania dotyczące podstaw autorytetu Kościoła i jego wyrazu. Stanisław Gałkowski w pracy zatytułowanej *Wolność jednostki wobec autorytetu Kościoła* pisze o podstawowym rozróżnieniu między autorytetem epistemicznym Kościoła a deontycznym⁹, który (w kwestiach moralnych) zachodzić nie może z racji wolności osobistej wierzącego i wynikającej stąd odpowiedzialności, której podstawą jest osąd sumienia.

Andrzej Mrozek podjął temat *Prorockiego autorytetu Papieża Franciszka*, zakorzenionego w misji prorockiej Chrystusa, który (zgodnie z nauczaniem SW II) jest odpowiedzią na problemy relacji między Kościołem a światem. Jest też, jak pisze, „drogą odnalezienia i przywrócenia tego kluczowego aspektu eklezjalnego czyli bycia wspólnotą w drodze”, bowiem „profetyczność chrześcijaństwa leży u podstaw wspólnoty jaką jest Kościół”.

Katarzyna Jarkiewicz w tekście *Pierwsi po Bogu. Papieże w przekazie ikonograficznym obrazka religijnego* przeanalizowała historyczny rozwój sposobu prezentacji postaci papieży na obrazkach religijnych i jego konsekwencje dla postrzegania autorytetu głowy Kościoła. Ponadto praca zawiera badania i opracowania dotyczące stanu autorytetu Kościoła, zwłaszcza w społeczeństwie polskim.

Janusz Mariański przedstawił wybrane aspekty społecznego autorytetu Kościoła katolickiego, wskazując przyczyny i perspektywy zachodzących zmian w pracy pt. *Autorytet społeczny Kościoła katolickiego w Polsce w procesie przemian*. Dostrzegł kluczową trudność Kościoła katolickiego w Polsce, polegającą na „znalezieniu właściwej pozycji i roli w społeczeństwie pluralistycznym”.

Renata Jasnos zbadła oczekiwania młodych wierzących stawiane autorytetowi Kościoła wychowującego, omawiając je w artykule pt. *O autorytecie Kościoła wychowującego na podstawie opinii i oczekiwań studentów oraz młodszych pracowników katolickiej uczelni*. Ponadto, we współpracy z Anną Seredyńską, opracowała zagadnienie charakteru oddziaływań wychowujących Kościoła, przedstawiając je w pracy pt. *Między ujarzmiającym a wyzwalającym – o autorytecie Kościoła wychowującego z wierzącymi*.

Józef Majewski w artykule *Ewangelia w Sieci. Słowo o katolickim autorytecie nauczania w Wikipedii* podjął kwestię autorytetu nauczającego Kościoła w Internecie na przykładzie problemu redagowania

⁹ Podział na autorytet epistemiczny i deontyczny za Józefem Bocheńskim.

haseł nieustannie edytowanych (przekształcanych) w Wikipedii, najbardziej poczytnym źródle wiedzy popularnej.

Ostatnia z trzech części pracy zawiera zagadnienia związane ze strukturą aksjologiczną autorytetu, z różnymi aspektami autorytetu Kościoła w odniesieniu do praktyk wychowawczych oraz z oddziaływaniem autorytetu w procesie samowychowania. Andrzej Michał de Tchorzewski w pracy pt. *Autorytet i jego struktura aksjologiczna* przedstawił zmienność znaczeń pojęcia autorytet, a także skonstruował teoretyczny model autorytetu.

Giuseppe Mari przeanalizował problem posłuszeństwa wiary w artykule pt. *Catholic education, faith and authority*, uzasadniając, że wiara jest posłuszeństwem wobec Prawdy i jej autorytetu, te zaś są podstawą katolickiego wychowania.

Zbigniew Marek podjął zagadnienie autorytetu w pedagogii ignacjańskiej. W artykule pt. *Autorytet w teorii i praktyce towarzyszenia wychowawczego* traktuje ten rodzaj autorytetu pedagogicznego jako wartość służebną, której celem jest troska osobista o wychowanka i jego rozwój.

Ewa Miśkowiec w pracy pt. *Oddziaływanie autorytetu w procesie samowychowania* pochyliła się nad problemem autorytetu w procesie samowychowania, który zaczyna odgrywać ważną rolę w okresie dorastania i wczesnej młodości.

Renata Jasnos